

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

THEORETICAL PRINCIPLES OF MANAGEMENT OF THE FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE

У статті досліджено економічну сутність поняття управління фінансовою стійкістю підприємства. Визначена роль фінансової стійкості в процесі функціонування суб'єктів господарювання. Наведено власне трактування поняття управління фінансовою стійкістю підприємства, базуючись на основі проведеного аналізу сутності даної категорії різними авторами. В роботі визначені мета, завдання, принципи управління фінансовою стійкістю підприємства. Наведено основні етапи здійснення управління фінансовою стійкістю підприємства. Зазначено, що важливою складовою в процесі здійснення управління фінансовою стійкістю підприємства є аналіз фінансової стійкості. Було проведено аналіз відносних показників фінансової стійкості вітчизняних підприємств, які дали можливість зробити висновок про недостатність у суб'єктів господарювання власного капіталу і значний обсяг позикового капіталу, що негативно відображається на їх фінансовій автономії, незалежності та стійкості.

Ключові слова: фінансова стійкість підприємства, управління фінансовою стійкістю, аналіз фінансової стійкості, фінансова незалежність.

УДК 658.14

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct69-36>

Пігуль Н.Г.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансових технологій
і підприємництва,
Сумський державний університет

Дехтяр Н.А.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансових технологій
і підприємництва,
Сумський державний університет

Поповченко А.Л.

магістр,
Сумський державний університет

Pihul Nataliya

Sumy State University

Dekhtyar Nadiya

Sumy State University

Popovchenko Andriy

Sumy State University

The article defines the essence, role, and significance of the financial stability of the enterprise and states that it is one of the critical foundations of stable financing of the business entity. The article provides the main factors that affect the financial stability of enterprises, as well as the basic principles of their maintenance. The authors investigated the economic essence of the concept of managing the financial stability of the enterprise. The authors provided their own actual interpretation of the concept of capital, based on the analysis of the essence of this category by various scientists. The authors indicated capital as a set of strategic and operational management decisions regarding the formation and distribution of financial resources in order for the enterprise to achieve the necessary level of financial stability, autonomy, and independence. The article defines the purpose, tasks, and principles of managing the enterprise's financial stability, as well as provides the main stages of managing it. Such an algorithm of actions allows the timely identification of problematic financial aspects and the development of ways to eliminate them and increase the level of financial stability of the enterprise. The authors noted that an important component in the process of managing the financial stability of the enterprise is the analysis of financial stability itself, which makes it possible to evaluate the ability of the enterprise to adapt to external conditions and determine the degree of its independence from external financial support. The article defines both absolute and relative indicators, which make it possible to assess the financial stability of the enterprise. The system of relative indicators that determine the level of financial stability of the enterprise is divided into groups: capitalization ratios and coverage ratios. The set of indicators of financial stability makes it possible to determine the availability, allocation, and use of the available resources of the business entity as well as its real and potential financial capabilities. The authors carried out an analysis of the relative indicators of the financial stability of domestic enterprises based on statistical information. This, in turn, made it possible to make a conclusion about the insufficiency of their owned capital and a significant amount of loan capital, which negatively affects their financial autonomy, independence, and stability.

Key words: financial stability of the enterprise, management of financial stability, analysis of financial stability, financial independence.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку ринкових відносин однією із ключових основ стабільного фінансування суб'єкта господарювання є його фінансова стійкість. Чим вищий рівень фінансової стійкості підприємства, тим більший ступень незалежності воно має від змін ринкової кон'юнктури, а це, в свою чергу, впливає на зниження ризику його банкрутства [1]. Від обраної політики управління фінансовою стійкістю суб'єкта підприємництва залежить рівень його фінансової автономії та стабільності, враховуючи вплив різноманітних факторів в процесі діяльності. Тому, дослідження питань, пов'язаних з управлінням фінансовою стійкістю підприємства є актуальними в сьогодишніх умовах економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства, а також питання, що стосуються управління фінансовою стійкістю

суб'єктів господарювання відображені в наукових працях таких авторів як: Бланк І.О., Кірейцев Г.Г., Левкович О.В., Салига К.С., Собчишин В.М., Цал-Цалко Ю.С. та інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних засад управління фінансовою стійкістю підприємств та аналіз динаміки показників фінансової стійкості вітчизняних суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова стійкість підприємства є основою стабільного функціонування та ефективного розвитку суб'єкта підприємництва. Завдяки підтриманню її на достатньому рівні, суб'єкт господарювання має можливість забезпечувати маркетингову і кадрову стійкість, здійснювати подальший розвиток виробничої і технологічної стійкості, а також підтримку інвестиційної стійкості разом з підвищенням ефективності процесу менеджменту. Фінансово стійке підприємство має ряд переваг в порівнянні з

іншими суб'єктами підприємництва при розгляді таких питань, як залучення кредитів та/або інвестицій, у виборі контрагентів. На нашу думку, під фінансовою стійкістю слід розуміти економічну категорію, яка характеризує такий стан фінансових ресурсів підприємства при якому відбувається забезпечення безперервного виробничого процесу та подальшого його розвитку, гарантується постійна платоспроможність та фінансова незалежність підприємства.

Слід зазначити, що фінансова стійкість є однією із найбільш важливих складових стратегічної стійкості суб'єкта підприємництва і має відображати у своїх ключових характеристиках наступні положення:

1) можливість підприємства зберігати його цілісність, намагатися досягати визначених цілей, функціонувати у визначеному режимі під дією внутрішніх і зовнішніх чинників і при цьому зберігати ефективний розвиток;

2) здатність підприємства зберігати свій фінансовий стан під впливом деструктивних факторів за рахунок впровадження ефективного фінансового механізму;

3) результат реалізації здатності суб'єкта підприємництва зберігати тривалий період часу конкурентні переваги у сучасних умовах економічного розвитку;

4) забезпечення та підвищення рівня рентабельності господарської діяльності за рахунок збереження та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів [2].

Фінансова стійкість підприємства формується під впливом різних факторів, але при цьому слід зазначити, що більшість науковців зосереджують свою увагу на дослідженні саме внутрішніх (операційні, інвестиційні, фінансові) та зовнішніх (економічні, ринкові, інші) факторів. Привертає увагу той факт, що внутрішні і зовнішні фактори є взаємопов'язаними, при цьому їх вплив на фінансову стійкість підприємства може бути різновекторним, а саме одні мають позитивну дію, а інші – негативну. Отже позитивний вплив окремого фактора може бути зменшений негативним впливом іншого, який є більш вагомим [3].

Базовими принципами підтримання фінансової стійкості є: дієве реагування на зміни внутрішніх і зовнішніх чинників; забезпечення системності управління; використання індикаторів, які дають можливість здійснити реальну оцінку фінансової стійкості підприємства; об'єднаність із загальною системою управління; цільовий індикатор щодо виконання стратегічних завдань; розробка і використання необхідного інструментарію щодо обґрунтування ефективних фінансових рішень в ризикових умовах.

З метою досягнення достатнього рівня фінансової стійкості необхідно здійснювати ефективне

управління нею. Серед сучасних науковців не існує єдиного трактування сутності поняття управління фінансовою стійкістю підприємства. Дослідження різних наукових точок зору щодо сутності управління фінансовою стійкістю підприємства, дало нам можливість сформулювати наступне його трактування – це сукупність стратегічних і оперативних управлінських рішень щодо формування та розподілу фінансових ресурсів з метою досягнення підприємством необхідного рівня фінансової стійкості, автономії та незалежності.

Метою управління фінансовою стійкістю підприємства є досягнення оптимальної структури капіталу, за якої у суб'єкта підприємництва буде досягнутий достатній рівень ліквідності та платоспроможності, відбудеться максимізація прибутковості діяльності в умовах можливого ризику, а це, в свою чергу, позитивно вплине на стабільність функціонування і підвищення ринкової вартості підприємства.

Для досягнення визначеної мети управління фінансовою стійкістю підприємство має забезпечити виконання нижченаведених задач:

- оптимізація структури капіталу і активів;
- забезпечення платоспроможності і кредитоспроможності;
- збалансування та оптимізація структури грошових потоків.

Процес управління фінансовою стійкістю підприємства базується на певних принципах, а саме загальних (системність управління фінансовою стійкістю; комплексний характер формування управлінських рішень; науковість методів оцінки фінансової стійкості; визначення провідних ланок і напрямів першочергового спрямування коштів і т.п.) та специфічних (врахування рівня фінансового ризику; інтегрованість із загальною системою управління підприємством; орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства; високий динамізм управління фінансовою стійкістю підприємства і т.п.).

Дотримуючись наведених принципів підприємство має можливість підвищити рівень фінансової стійкості, що в подальшому вплине на покращення фінансового стану суб'єкта підприємництва [4].

Основні етапи проведення управління фінансовою стійкістю підприємства наведені на рисунку 1.

Зазначені етапи процесу управління фінансовою стійкістю підприємства є комплексом функцій управління, які впорядковані у логічному послідовному порядку їх виконання. Такий алгоритм дій дозволить своєчасно виявляти проблемні фінансові аспекти і розробляти шляхи їх усунення та підвищення рівня фінансовою стійкістю підприємства.

Важливою складовою в процесі здійснення управління фінансовою стійкістю підприємства є аналіз фінансової стійкості, який дає можливість здійснити оцінку здатності підприємства

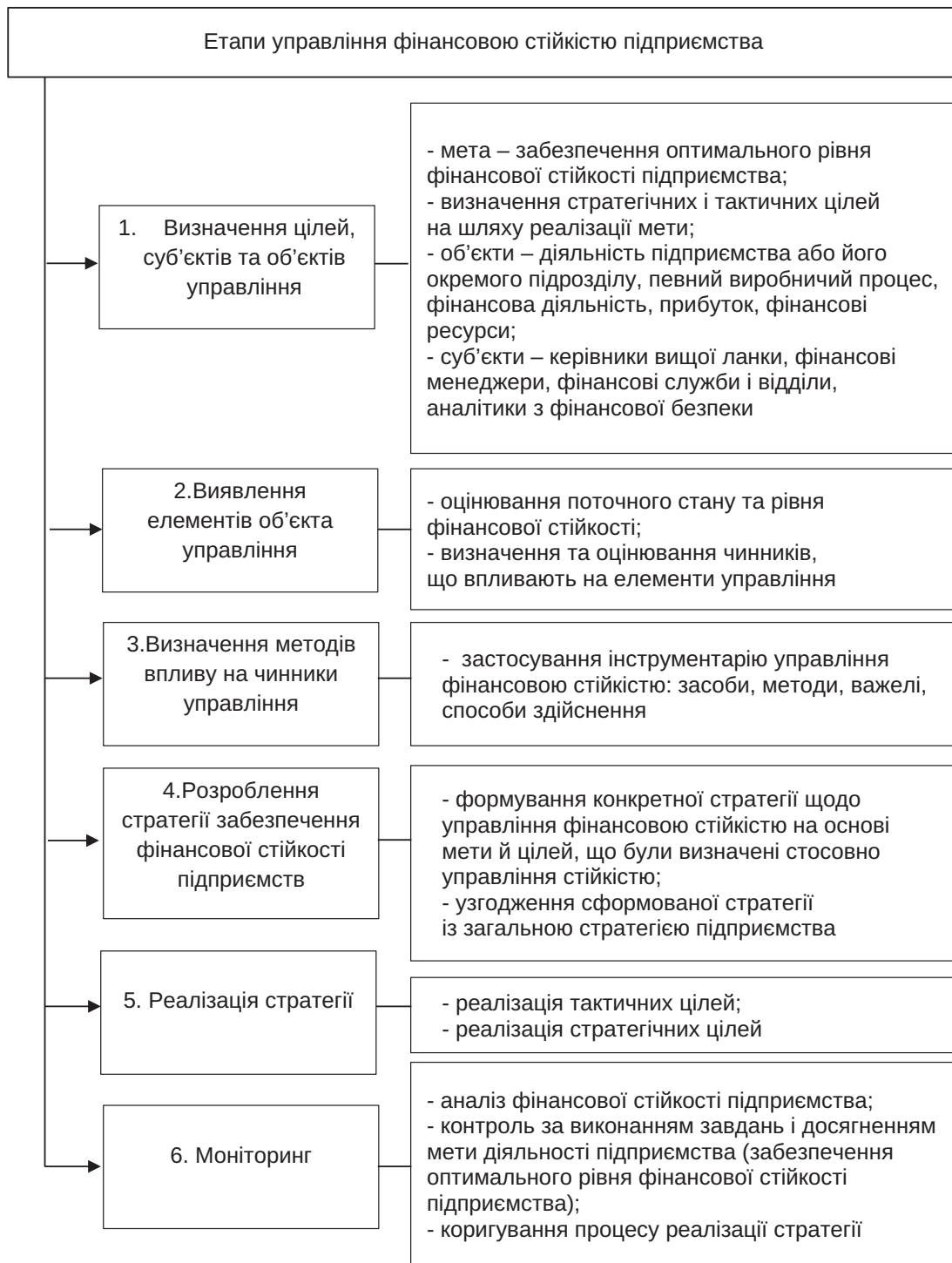

Рис. 1. Основні етапи управління фінансовою стійкістю підприємства

Джерело: [6]

адаптуватися до зовнішніх умов і визначити ступінь його незалежності від зовнішнього фінансового забезпечення [5].

Мета аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні рівня фінансової стійкості і оцінка можливих резервів підтримання її у довготерміновій перспективі. До основних завдань, які необхідно вирішити під час оцінки фінансової стійкості підприємства, належать:

а) визначення ступеня забезпеченості суб'єкта підприємництва оборотними активами, ефективності формування запасів та оптимального рівня заборгованості, оцінка фінансово-економічної результативності діяльності;

б) визначення можливих шляхів покращення результатів фінансово-господарської діяльності, базуючись на співставленні фактичних і нормативних значень індикаторів фінансової стійкості

підприємства, а також визначення причин відхилень та обґрунтування напрямків щодо досягнення оптимального рівня фінансової стійкості [5].

Аналіз фінансової стійкості передбачає розрахунок наступних груп показників: абсолютних, що визначають рівень фінансової забезпеченості запасів за рахунок різних джерел; відносних, що надають характеристику фінансової стійкості підприємства враховуючи структуру та стан активів і джерел формування капіталу; порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості.

Слід зазначити, що аналіз фінансової стійкості підприємства відбувається за допомогою різних методів, а саме горизонтального, вертикального, методу фінансових коефіцієнтів та інших.

Під час аналізу фінансової стійкості основними джерелами інформації є фінансова звітність суб'єкта підприємництва, яка є сукупністю форм звітності. Користувачами інформації щодо рівня фінансової стійкості підприємства є власники, менеджери суб'єкта господарювання, потенційні інвестори та ділові партнери.

Важливим питанням при оцінці абсолютних індикаторів фінансової стійкості підприємства є визначення типу фінансової стійкості підприємства, яке проводиться базуючись на порівнянні запасів і джерел їх фінансового забезпечення, до складу яких належать власні оборотні кошти, довго- та короткострокові кредити банківських установ.

Систему відносних показників, які визначають рівень фінансової стійкості підприємства поділяють на групи: коефіцієнти капіталізації і коефіцієнти покриття (рисунок 2). Сукупність показників фінансової стійкості підприємства дає можливість визначати наявність, розміщення та використання наявних ресурсів суб'єкта господарювання, його реальні, а також потенційні фінансові можливості.

При здійсненні оцінки фінансового стану підприємства важливого значення набуває визначення запасу фінансової стійкості, який надає характеристику рівню захищеності основної діяльності від зменшення розмірів доходів і прибутків, що сформувався на підприємстві на конкретний момент часу та який можна використати у випадку форс-мажорних обставин. Одночасно запас фінансової стійкості визначає захищеність бізнес-партнерів від можливої несплати грошових коштів за розрахунками.

Одночасно із використанням коефіцієнтного методу аналізу фінансової стійкості підприємства застосовують інтегральний метод. Даний метод надає інтегральну оцінку рівню фінансової стійкості базуючись на розрахунку визначених показників, кожний із яких розглядається у взаємозв'язку із іншими індикаторами. Показники фінансової стійкості за цим підходом надають характеристику стану та структурі активів суб'єкта

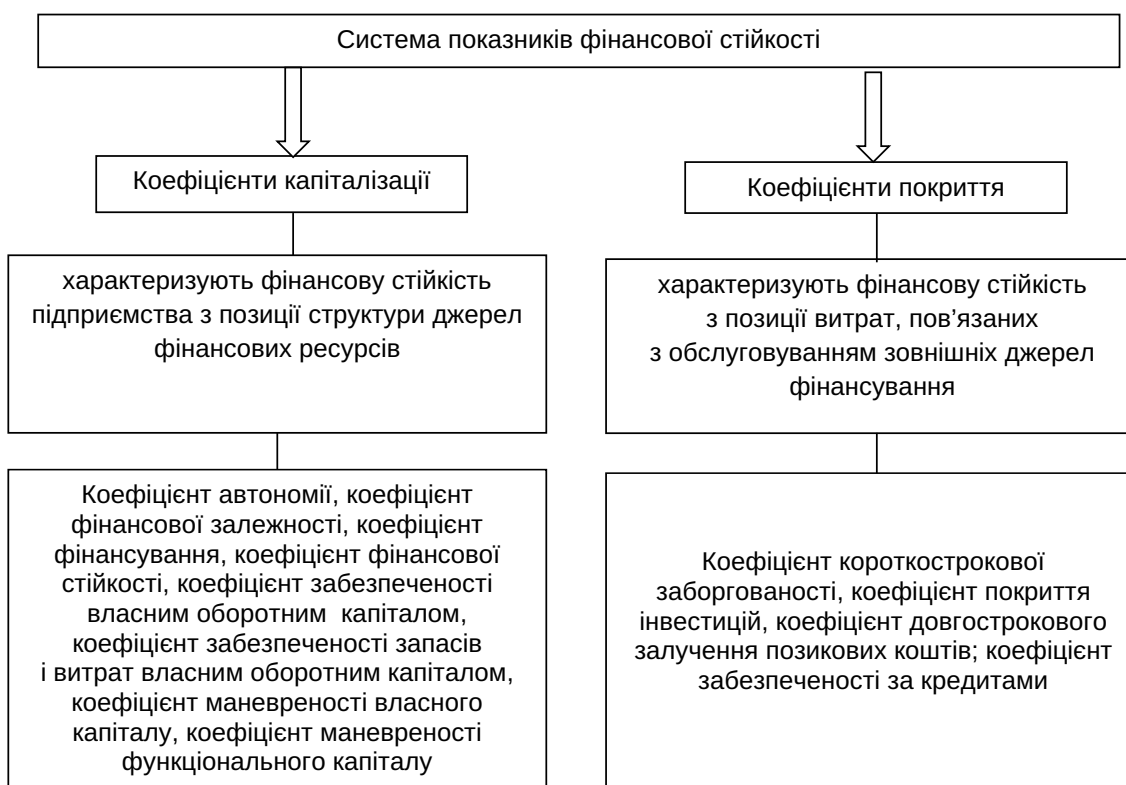

Рис. 2. Систематизація відносних показників фінансової стійкості підприємства

Джерело: [5]

господарювання і фінансову забезпеченість їх джерелами покриття.

Отже, ефективність функціонування вітчизняних підприємств залежить від якісного аналізу фінансової стійкості підприємства, на основі якого можна визначити проблемні питання у діяльності підприємства та розробити шляхи удосконалення управління фінансовою стійкістю підприємства.

Важливим питанням в процесі здійснення ефективної фінансово-господарської діяльності вітчизняними підприємствами є забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, який в свою чергу, в значному ступені, залежить від сформованої структури капіталу. Сучасні фактори зовнішнього середовища мають вагомий вплив на умови функціонування українських підприємств, в тому числі на умови формування складу капіталу. Аналізуючи дані Державної служби статистики України доцільно визначити склад та структуру капіталу суб'єктів підприємництва України [7].

Зміни обсягу капіталу вітчизняних підприємств за 2017–2020 рр. наведені на рисунку 3.

Дані рисунку 3 свідчать, що протягом 2017–2020 рр. спостерігається поступове збіль-

шення розмірів складових капіталу підприємств України. Так обсяг власного капіталу за період аналізу збільшився на 881278416,6 тис. грн. або на 36%. Що стосується позикового капіталу, то за 2017–2020 рр. він збільшився на 1838530643,0 тис. грн. або на 26%. Привертає увагу той факт, що темпи збільшення обсягів власного капіталу перевищують темпи збільшення обсягів позикового капіталу, що є позитивною тенденцією.

Структура капіталу підприємств України протягом 2017–2020 рр. (рисунком 4) майже не змінювалася. Так, питома вага власного капіталу знаходилася в межах 25–27%, а частка позикового капіталу – 73–75%. При цьому слід зазначити, що питома вага довгострокових зобов'язань значно менше поточних зобов'язань, а саме вони дорівнюють 14–17% та 58–59% відповідно.

Отже, протягом 2017–2020 рр. спостерігається дефіцит власного капіталу в структурі капіталу підприємств України, а отже у них виникає залежність від позикових фінансових ресурсів, що демонструють дані відносних показників фінансової стійкості, динаміка яких наведена в таблиці 1. Так, здійснюючи аналіз даних таблиці 1 слід зазначити, що розраховані показники не відповідають

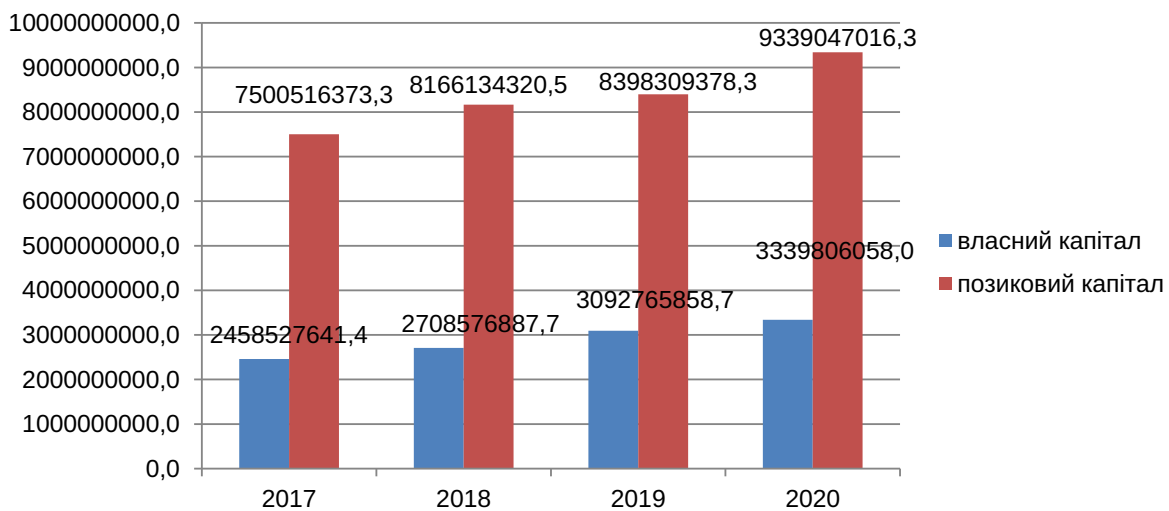

Рис. 3. Динаміка капіталу вітчизняних підприємств за 2017–2020 рр., тис. грн.

Джерело: [7]

Таблиця 1

Динаміка відносних показників фінансової стійкості підприємств України за 2017–2020 рр.

Показники	Рік				Відхилення 2020 / 2017 р., (+/-)
	2017	2018	2019	2020	
Коефіцієнт автономії	0,25	0,25	0,27	0,26	0,01
Коефіцієнт фінансової залежності	4,05	4,01	3,72	3,80	-0,25
Коефіцієнт фінансування	3,05	3,01	2,72	2,80	-0,25
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,33	0,33	0,37	0,36	0,03
Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом	-0,32	-0,30	-0,26	-0,27	0,05
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,05	-0,06	-0,04	-0,02	0,03

Джерело: авторська розробка на основі даних ДССУ [7]

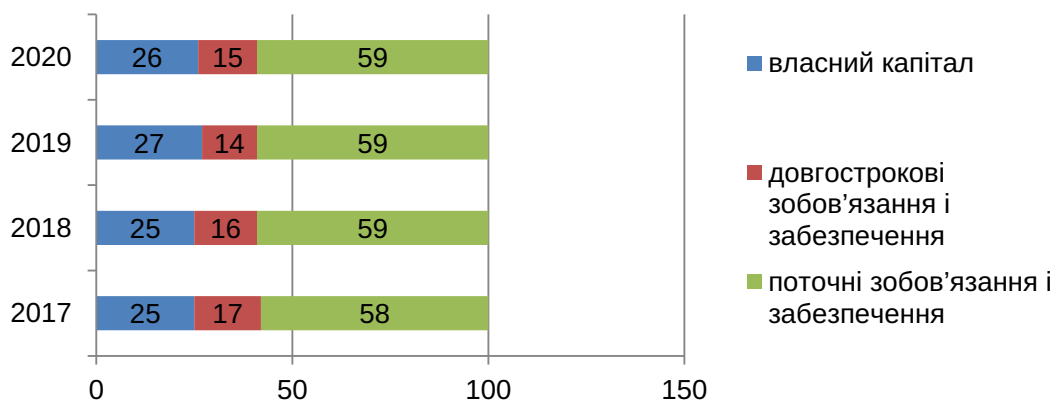

Рис. 4. Структура капіталу вітчизняних підприємств за 2017–2020 рр.

Джерело: [7]

нормативним значенням і свідчать про недостатньо стійкий фінансовий стан вітчизняних підприємств, що негативно впливає на їх фінансово-господарську діяльність.

При цьому, слід зазначити, що в цілому спостерігаються позитивні зміни наведених показників.

Таким чином, оцінка індикаторів фінансової стійкості вітчизняних підприємств свідчить про недостатність у них власного капіталу і значний обсяг позикових фінансових ресурсів, що негативно відображається на їх фінансової автономії, незалежності та стійкості. З метою покращення ситуації, яка склалася, фінансовим менеджерам суб'єктів господарювання необхідно більше уваги приділяти визначенню найбільш оптимальної структури фінансових ресурсів, яка б дозволяла підтримувати достатній рівень фінансової стійкості та ефективно функціонувати в сучасних економічних умовах.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, фінансова стійкість підприємства являє собою одну із головних умов ефективного функціонування вітчизняних підприємств в рамках всіх видів діяльності, є важливим індикатором щодо прийняття рішень для потенційних інвесторів, кредиторів та можливих контрагентів. Від обраної політики управління фінансовою стійкістю суб'єктів підприємництва залежить рівень їх фінансової автономії та стабільності, враховуючи вплив різноманітних факторів в процесі їх функціонування. Ефективне управління фінансовою стійкістю має важливе значення для підприємств і впливає на подальший розвиток їх діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кузенко О.Л. Теоретичні підходи до визначення сутності управління фінансовою стійкістю підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. № 43. С 152–157.
2. Яловий Г.К., Бакеренко Н.П. Концептуальні підходи до визначення фінансової стійкості підприємства.

емства. URL <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/5347/1/47.pdf>.

3. Ткаленко Я.М., Криниця С.О. Фінансова стійкість підприємства та фактори впливу на неї. URL: <https://www.internauka.com/uploads/public/14508993787623.pdf>.

4. Єлецьких С.Я. Послідовність етапів процесу управління розвитком промислового підприємства з позицій забезпечення його фінансової стійкості. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/145611272.pdf>.

5. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / за заг. ред. І.О. Школьник. Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 421 с.

6. Собчишин В.М., Дроботя Я.А. Управління фінансовою стійкістю підприємства: зміст, етапи та напрями. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 6. С. 121–129.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm.

REFERENCES:

1. Kuzenko O.L. (2013) Teoretychni pidkhody do vyznachennja sutnosti upravlinnja finansovoho stijkistju pidpryjemstva [Theoretical approaches to determining the essence of managing the financial stability of the enterprise]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 1, pp. 152–157. (in Ukrainian)
2. Jalovyj Gh.K., Bakerenko N.P. Konzeptualjni pidkhody do vyznachennja finansovoji stijkosti pidpryjemstva [Conceptual approaches to determining the financial stability of the enterprise]. Available at: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/5347/1/47.pdf>. (in Ukrainian)
3. Tkalenko Ja.M., Kryncija S.O. Finansova stijkistju pidpryjemstva ta faktory vplyvu na neji [Financial stability of the enterprise and factors affecting it]. Available at: <https://www.internauka.com/uploads/public/14508993787623.pdf>. (in Ukrainian)
4. Jelecjkykh S.Ja. Poslidovnistj etapiv procesu upravlinnja rozvytkom promyslovogho pidpryjemstva

z pozycij zabezpechennja jogho finansovoji stijkosti [The sequence of stages of the process of managing the development of an industrial enterprise from the standpoint of ensuring its financial stability]. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/11272.pdf> (in Ukrainian)

5. Shkoljnyk I.O., Bojarko I.M., Dejneka O.V., Dekhtjar N.A., Ljuta O.V., Pighulj N.Gh., Pakhnenko O.M. (2015) *Finansovyj analiz: navchaljnyj posibnyk* [Financial analysis: study guide]. Sumy: DVNZ "UABS NBU" (in Ukrainian)

6. Sobchyshyn V.M., Drobotja Ja.A. (2019) Upravlinnja finansovuju stijkistju pidpryjemstva: zmist, etapy ta naprjamy. [Management of the financial stability of the enterprise: content, stages and directions]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualjni pytannja nauky i praktyky*, no. 6. pp. 121–129. (in Ukrainian)

7. Oficijnyj sajt Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrajjiny (2022) [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm. (in Ukrainian)